

ondi, kjer je bila za njegove nasprotnike jasna in čista pot. Njegovo bohemstvo bi se prej ali slej izlilo v mistiko bele hostije, kamor vodi vsak romantičen idealizem v okolju »gotsko-romanskih stolpov».

A. G. Matoš je hrvaški Cyrano duševne anomalnosti, avanturist, ki je v plemenitih blodnjah zaglušil glas genija v sebi. Njegova veličina je v njegovi človeški tragiki, v tem, da je razmetaval telo in duha kakor človek, ki hoče skriti obup in razkroj samega sebe z gestami veseljaka. Vse njegovo delo ima pečat muk, v katerih se je razvijala njegova osebnost, zato je v enaki meri efemerno kakor trajno.

IZ KNJIGE »CASTILLA»

A Z O R I N / M A R T I N E Z R U Í Z / *

MORJE

Ne more videti morja samotna in tožna Kastilja. Zelo daleč je morje od teh ravnih, ploščatih, puščobnih, prašnih planjav; daleč od te pokrajine peščenih globeli; daleč od teh rdečkastih njivic, kjer so hudourniške poplave odprle globoke zareze; daleč od teh ostrih in strmih gorskih prepadov; od teh krotkih gričev in hribov, odkoder se vidi stezica, ki se zvija do rečice. Morske sape ne prihajajo do teh turobnih selišč padavih koč z jelševim gozdičkom poleg občinske gmajne. Iz okenca tega podstrešja, zgoraj v hiši, ne vidimo azurne, skitalske planjave; pred nami blešči tam daleč na griču puščavniška cerkvica s strogimi cipresami ob strani, ki se črno odražajo od jasnega neba. Do tega brestovega gozda, ki se odpira ob izhodu iz starega mesta, ne prihaja enakomerni in zamolkli šum valovja: v jutranji tišini, v sinjem opoldanskem miru prihaja kovinsko, široko kokodakanje petelina, nabijanje na naklo iz kovačnice. Ti koščeni poljedelci prašnih olivkastih obrazov ne motrijo morja; gledajo žitne plani; gledajo, ne da bi je videli, enolično širino brazd na neposejanih njivah. Te črno oblečene starke, slamnatorjavih, grčavih rok ne prižigajo luči, kadar pride mrak, pred podobo Device, ki čuva nad onimi, ki so z barkami odjadrali na morje: po strmih, zavitih uličicah hodijo k devetdnevnici, gledajo v nebo v viharnih dneh in prosijo s sklenjenimi rokami, ne da bi se umirilo valovje, marveč, da bi oblaki ne poslali toče, ki pustoši.

* Glej »Lj. Zvon«, 1929, št. 5.

Ne more videti morja stara Kastilja: Kastilja s svojimi starodavnimi mesti, s katedralami, samostani, z ulicami, ki jih polnijo trgovci, z vrtovi, vklenjenimi med štiri stene palač, s koničastimi stolpi iz škriljevca, z rumenkastosivimi, zavitimi stezami, razpadljivimi krčmami, s plemiči, ki ne delajo ničesar, z dekleti, ki se hodijo izprehajati na kolodvor, z duhovniki v zelenkastih talarjih, z advokati — mnogimi, brezštevilnimi advokati — ki vse razmrviijo do drobnega, zapletejo in zamešajo. Ker iz tega podstrešnega okenca ne moremo videti morja, dajte, da ga prikličemo iz tega starega kastiljskega mesta. Vse je pogreznjeno v molk: tam se iz nekega skednja v vasi dviga lahen oblaček prahu; tam dalje se dviga nizko, črnikasto, neprijazno gorovje, brez drevja, brez bivališč. Kakšno je morje? Kaj pravi morje? Kaj se godi v morju? Spomnimo se kot prvega privida širnega, zlatega, samotnega obrežja; trak zelenja se vleče notri, na kopni zemlji, vzporedno z morjem; morje se izgublja v daljo, neskončno, azurno, zelenkasto, temačno; na daljni črti obzorja se zdi, da se spušča na vodo trop okroglih oblakov. Nič ne moti pogleda. Mehki prod se oddaljuje na obe strani, dokler se ne dotakne dveh rokavov zemlje, ki molita v morje; valovi prihajajo in se nalahko razpuščajo v pesku; visoko v zraku leti mirno na azurnem nebu galeb.

BIKOBORBA

Poet Arriaza je slikal vaške bikoborbe. Njegovi verzi so prešli tako bežno, kakor okoliščine, ki so mu jih navdahnile. Iz tega kupa slabotnih, črvivih, uvenelih verzov pa se kakor perkaline ali papirnati lampijončki odraža platno, na katero je poet naslikal vaško bikoborbo.

Katera vas je? Vaciamadrid, Jadraque, Getafe, Pinto, Córcoles. Planjava se širi vsenaokoli, suha, goreča, apnena, prašna. V mesecih marcu in avgustu se v planjavi dvignejo nenadni vrtinci prahu, ki se z vrtoglavo naglico pode po širokih cestah. Nikjer ne dreves, ne studencev. Žetev je opravljena; vse polje je pobarvano rumeno, okrožolto. Bliža se žegnanje. Za praznik so zaprli na Glavnem trgu vsa ustja ulic z močnimi lesenimi stenami in jih zastavili z vozmi; kakor plamen žaré rdeče posteljne odeje raz balkone. Praznovali bodo bikoborbo. Vsi vaški fantje so se zbrali tu: lica so jim ožgana in rdeča. Iz oken se sklanjajo vaške lepotice: ene okroglega obraza, s svetlimi, gladkopočesanimi lasmi; druge gosposkega orlovskega lica, s čudovito prosojnimi, zelenimi očmi; dekleta, ki se sredi vse te obdajajoče jih grobsti in surovosti, morda radi stoletne podedovanosti vedo tako nežno in gosposko, zro tako otožno in zaverovano, da človek za hip globoko zasanja.

Bikoborba se prične; poet začne s svojim opisom; zavlada je «krik in vik»; slišijo se glasovi, ki vpijejo: «Preberite nam razglas». Vsi se prerivajo z nestrpno neučakanostjo, da bi se hitreje posedli po klopeh, zbitih iz desk. Prikaže se nekaj vojakov na kljusetih. Že je zadonela trobenta. Oklicevalec Simon se postavi na sredo trga in pričinja besedičiti: «Zaukazuje vam kralj!...» In že se pojavi ogromen, strašen, besen bik z rogovi pokoncu. V množici vaških fantov zavlada paničen preplah; vsi se umaknejo, beže proti lesenim stenam in plezajo čez vozove, ki zapirajo dohode ulic. Dvigne se oglušujoče kričanje. Bik pa stoji sredi trga, ukopan, nepremičen. Nihče se ne drzne izza okopov; tako mine nekaj trenutkov. Nato se začne približevati biku «eden izmed vaških pretepačev, ki velja za okretnega in brzega»; «zavaljen, neroden, štorast pa je bolj podoben postreščku kakor bikoborcju». Malo po malem, čisto počasi in previdno se približuje biku. Nenadoma, še preden se mu je približal bikoborec, se bik razjarjen zažene proti njemu. Prestrašen zbeži malopridnež: iz množice bruhne porogljivo ploskanje, vpitje, smeh, žvižgi. «Teci, teci, te že drži!» mu kriči eden. «Vstavi se no, teslo!» besediči zopet drugi. Fant, ki mu je bil bik za petami, se nič več ne povrne v areno. Sredi trga stoji bik zopet sam. Nato se približa vozovom in okopom. «Proč od tod, ti kanacija strahopetna, ki se šopiriš s pogumom, ker si sama in na varnem», besni divje množica na bika: bijejo ga po glavi s strahotnimi udarci; zbadajo ga s kopji in noži; grabijo ga za rep in mu ne dajo oditi. Širokorazprte, žalostne oči živali begajo preplašene na vse strani.

Ko se ji posreči, da se iztrga od množice, se zopet vrne na sredo arene. Tedaj mu stopi nasproti «grodgled lopov». Njegov pogled je «lokav in zavraten»; «postavi se, z rokami, uprtimi v boke»; «pljune po strani» in vzklikne: «Dajte mi sem to žival». Že se zakadi bik proti njemu; fant mu pokaže rdečo cunjo; brzo zdirja bik, z rdečo cunjo med rogovi po eni strani, potepin pa, prevračajoč kozolce in poskakujoč, po drugi... Zopet zapoje trobenta: Bik mora biti mrtev ali pa ga bodo zopet zaprli v hlev. Če se primeri to zadnje, se pojavita v areni krava vodnica in črednik, «ki odvedeta ubogo žival v hlev... dočim ostanejo butice v areni bolj bedaste kot bik, ki odhaja».

Tako konča poet. Česar nam pa Arriaza ni naslikal, to so tiste gorostasne bikoborbe, kjer ostane fant v pesku in prahu, razmesarjen, preluknjan, kup mesa in krvi, z rokami v trebuhu, trepetajoč od strahu; bikoborbe v večernem somraku, ko morda smrtnobledo, pepelnatosivo, izmučeno nebo zagrinja kastiljsko planjavo, borne

koče iz lehnjaka in skal, v žalobno, brezupno tragično luč. To, česar nam ni povedal, so pretepi, krvavi spopadi med vaškimi fanti; globoke, hrupne pijanosti, gosto, črno vino; neizbrisni sledovi, ki jih bodo v tem kastiljskem selišču zapustile te ure človeške krvočnosti ...

OBLAKI

Oblaki budijo v nas občutje nestalnosti in večnosti. Oblaki so — kakor morje — vedno različni in vedno isti. Čutimo, kadar jih gledamo, kako vse naše bitje in vse stvari drse v nič, dočim oni — tako bežni — ostajajo večni. Te oblake, ki jih gledamo sedaj, so gledali pred dvesto, petsto, tisoč, tri tisoč leti drugi ljudje z istimi strastmi in istimi tesnobnimi bolestmi, kakor so naše. Kadar hočemo v hipih sreče — zadržati in ukleniti čas, se zavemo, da so minuli že tedni, meseci, leta. Oblaki pa, ki so vedno različni, v vsakem trenutku, vsak dan, jadrajo kljub temu po nebu. So okrogli, napihnjeni oblaki, blesteče bele barve, ki se v spomladanskih jutrih odražajo od prosojnega neba. So kakor nežne tenčice, ki se rišejo na mlečno belem ozadju. Drugi zopet so sivi nad sivo daljino. Nekateri so karminasto rdeči in zlati ob neskončnih solnčnih zatoni, globoko otožni nad planjavami. Ali pa so kakor ovčice, vsi enaki in brezštevilni, ki tu pa tam kažejo skozi jasnino kos modrega neba. Eni jadrajo počasi, enakomerno; drugi brze mimo v naglici. Včasih so pepelnate barve in kadar zakrijejo vse obzorje, spuščajo na zemljo neprosojno luč, medlo in sivo, ki daje poseben čar jesenskim pokrajinam.

Stoletja potem, ko je Kalist premišljal, glavo naslonjeno na roke, je neki velik pesnik — Campoamor — posvetil oblakom spev v eni svojih pesnitev, naslovljeni »Colón«. »Oblaki — pravi pesnik — nam nudijo igro življenja.« Življenje, kaj je drugega kakor igra oblakov? Človek bi rekel, da so oblaki »misli, ki jih je zgostil veter»; nudijo se nam kakor »razkrivanje brezdanje bodočnosti». »Živeti — piše pesnik — se pravi gledati, kako vse gine.« Da; živeti se pravi gledati, kako vse gine; kako ginejo, zgoraj visoko, oblaki. Bolje bi rekli: živeti se pravi videti, kako se vse vrača. Videti, kako se vse povrača v trajnem, večnem povratku; videti, kako se vse ponavlja — tesnobe, veselja, nade — kakor ti oblaki, ki so vedno različni in vedno isti, kakor ti bežni, nespremenljivi oblaki.

Oblaki so podoba Časa. Ali je kje na svetu občutje, tragičnejše od občutja človeka, ki se je zavedel Časa, ki v sedanosti vidi preteklost in v preteklosti bodočnost?

(Iz španščine prevedel St. L e b e n.)